

Charakterystyka morfologiczna

Struktura morfologiczna badanej populacji kształtuje się w wyniku działania doboru naturalnego, adaptacji biologicznej bądź migracji grup ludzkich. Do opisu budowy części twarzowej i mózgowej czaszki wykorzystuje się następujące pomiary: długość czaszki (M1), szerokość czaszki (M8), najmniejsza szerokość czoła (M9), wysokość czaszki (M17), największa szerokość twarzy (M45), wysokość twarzy górnej (M48), szerokość oczodołu (M51), wysokość oczodołu (M52), szerokość nosa (M54), wysokość nosa (M55) (ryc. 1, 2). Charakterystyka budowy czaszki przedstawiana jest osobno dla mężczyzn i kobiet.

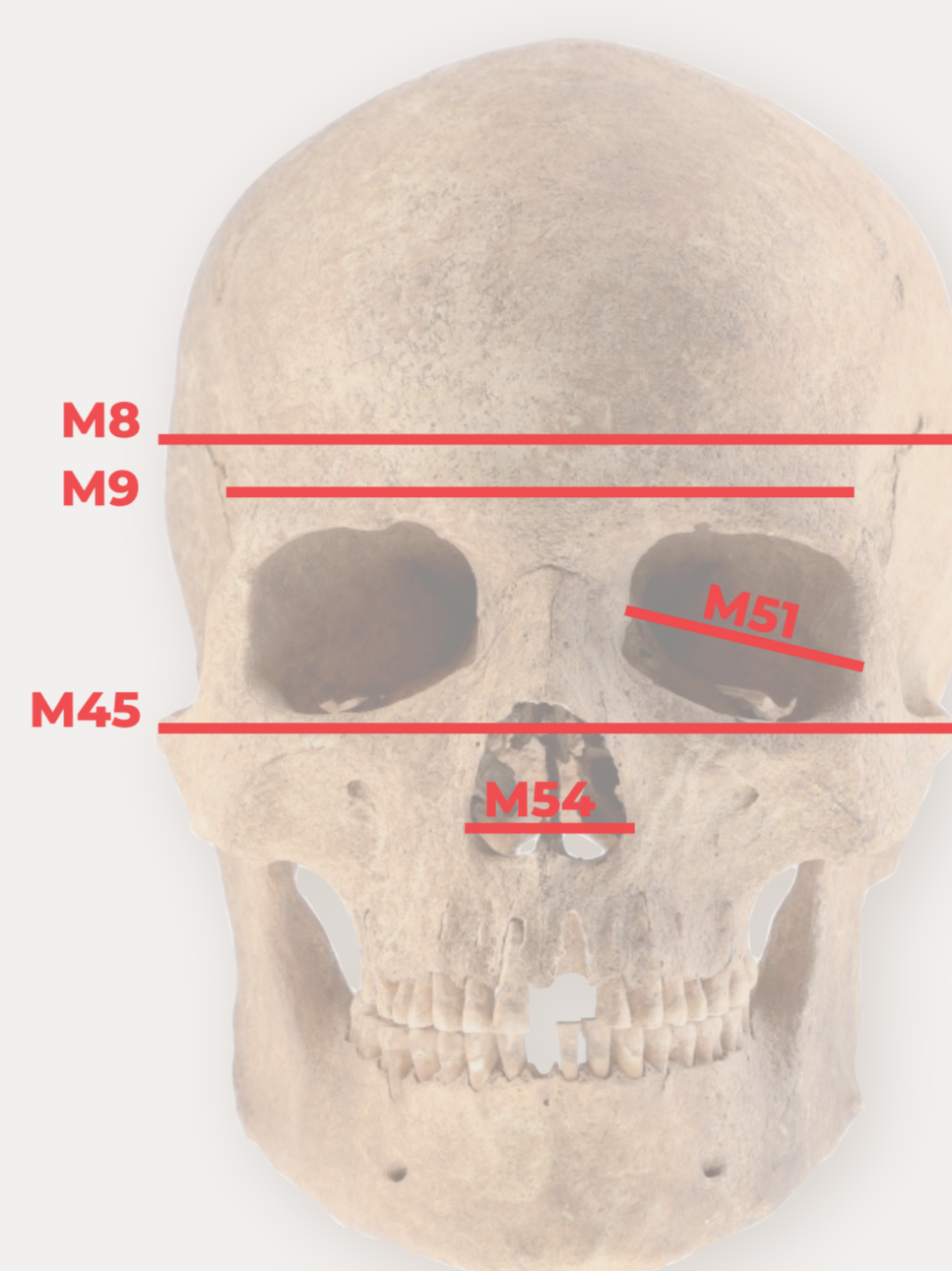
Z analizy średnich wartości pomiarów wynika, że **budowa czaszek męskich i żeńskich** (dymorfizm płciowy) **najbardziej różniła się** u ludności pochowanej **na cmentarzysku PG 5** (ryc. 3, 4). Różnice te wystąpiły w wielu pomiarach. Przede wszystkim w długości (ponad 6 mm), szerokości i wysokości czaszki oraz szerokości i wysokości twarzy górnej. Mężczyźni i kobiety z cmentarzyska PG 7 również znacząco się między sobą różnili (9 mm), ale tylko w dwóch cechach: w wysokości czaszki i szerokości twarzy górnej (ryc. 5, 6). Podobny dymorfizm płciowy wystąpił na stanowisku PG 10, choć w nieco mniejszym stopniu (ryc. 7, 8).

Z porównania średnich wartości czaszek męskich wyliczonych osobno dla wszystkich trzech cmentarzysk (PG 10, PG 7, PG 5) wynika, że **największe różnice** (ponad 6 mm) **wystąpiły między mężczyznami z PG 10 i PG 5** w trzech pomiarach: długości i szerokości czaszki oraz wysokości twarzy górnej. W mniejszym stopniu różnili się mężczyźni z PG 7 i PG 5 (głównie szerokością czaszki i szerokością twarzy górnej) oraz z PG 10 i PG 7 (zazwyczaj długością i wysokością czaszki). Mężczyźni ze stanowiska PG 10 mieli najkrótsze i najniższe czaszki oraz najmniejszą wysokość twarzy górnej (ryc. 9), mężczyźni z cmentarzyska PG 7 – najwęższe czaszki, a z PG 5 – najdłuższe czaszki.

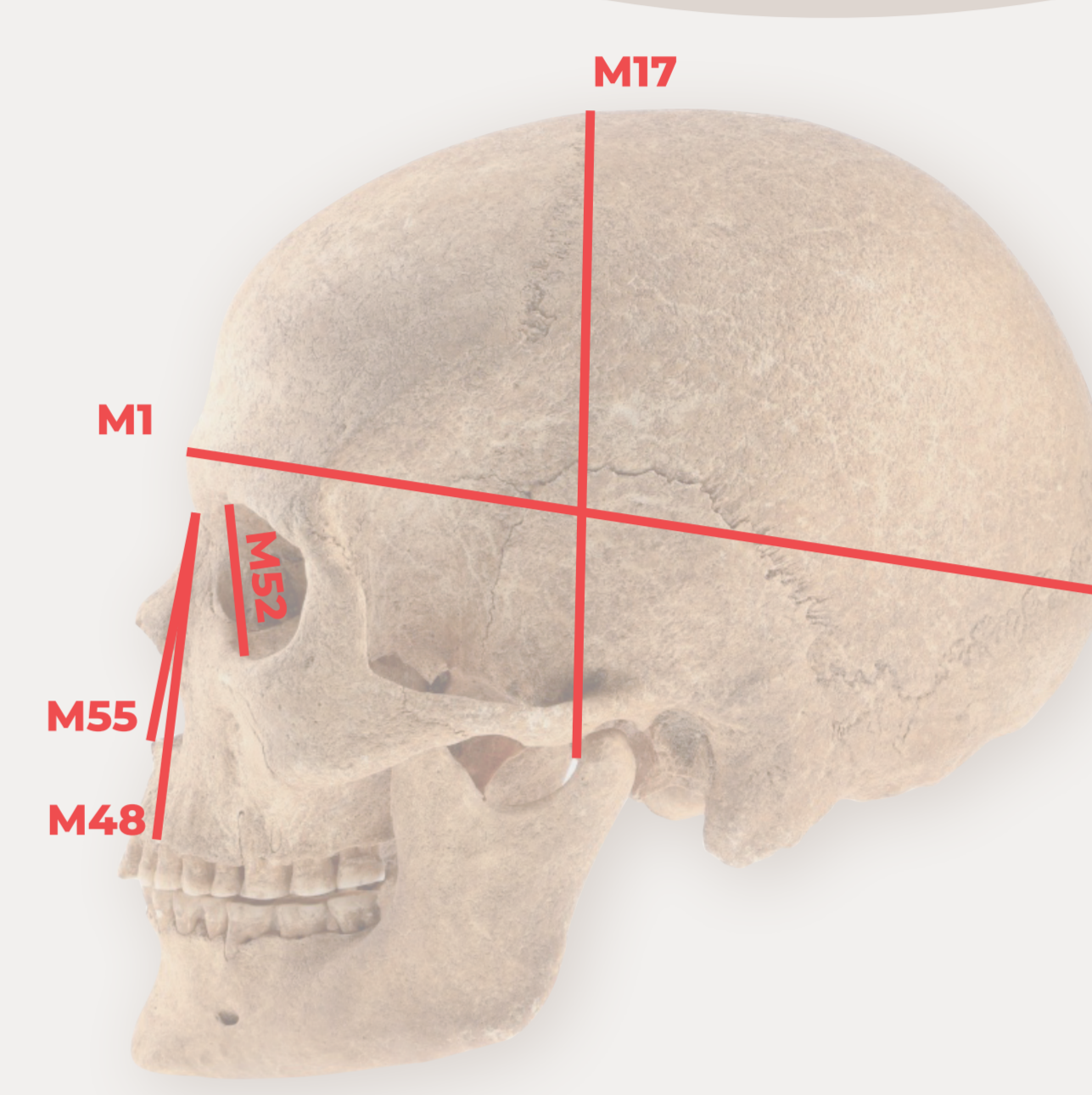
Porównanie mężczyzn z Pruszcza Gdańskiego i średniowiecznego Gdańska nie uwidoczniło dużych różnic. Największe (ponad 4 mm) wystąpiły między pruszczanami z PG 10 a gdańszczanami w długości i szerokości czaszki oraz wysokości twarzy górnej.

Budowa czaszek kobiet z cmentarzysk PG 10, PG 7 i PG 5 **była bardzo podobna**. Wystąpiły pojedyncze różnice (do 5 mm). Największe – między pruszczanami z PG 7 i PG 5 – dotyczyły szerokości twarzy górnej. Mniejsze – między kobietami z PG 10 i PG 7 – zaznaczyły się w długości czaszki, a między pruszczanami z PG 10 i PG 5 – w wysokości czaszki. Podobnie jak u mężczyzn, kobiety ze stanowiska PG 10 wyróżniały się najkrótszą i najniższą czaszką. Z kolei kobiety z cmentarzyska PG 7 – najdłuższą czaszką i najwęższą twarzą górną (ryc. 10).

Porównanie pruszczanek ze średniowiecznymi gdańszczankami również nie wykazało wielkich różnic. Największe wystąpiły w szerokości twarzy górnej (5,7 mm) pomiędzy kobietami z PG 7 a gdańszczankami. W mniejszym stopniu różniły się pozostałe kobiety – szerokością (PG 10) i wysokością czaszki (PG 5).

Ryc. 1. Pomiary szerokościowe czaszki:
M8 – szerokość czaszki,
M9 – najmniejsza szerokość czoła,
M45 – największa szerokość twarzy,
M51 – szerokość oczodołu,
M54 – szerokość nosa.

Ryc. 2. Pomiary wysokościowe i długościowe czaszki:
M1 – długość czaszki,
M17 – wysokość czaszki,
M48 – wysokość twarzy górnej,
M52 – wysokość oczodołu,
M55 – wysokość nosa.

Ryc. 3. Czaszka kobiety z cmentarzyska PG 5, grób 21A, powierzchnia przednia.

Ryc. 4. Czaszka mężczyzny z cmentarzyska PG 5, grób L1, powierzchnia przednia.

Ryc. 5. Czaszka kobiety z cmentarzyska PG 7, grób 88, powierzchnia przednia.

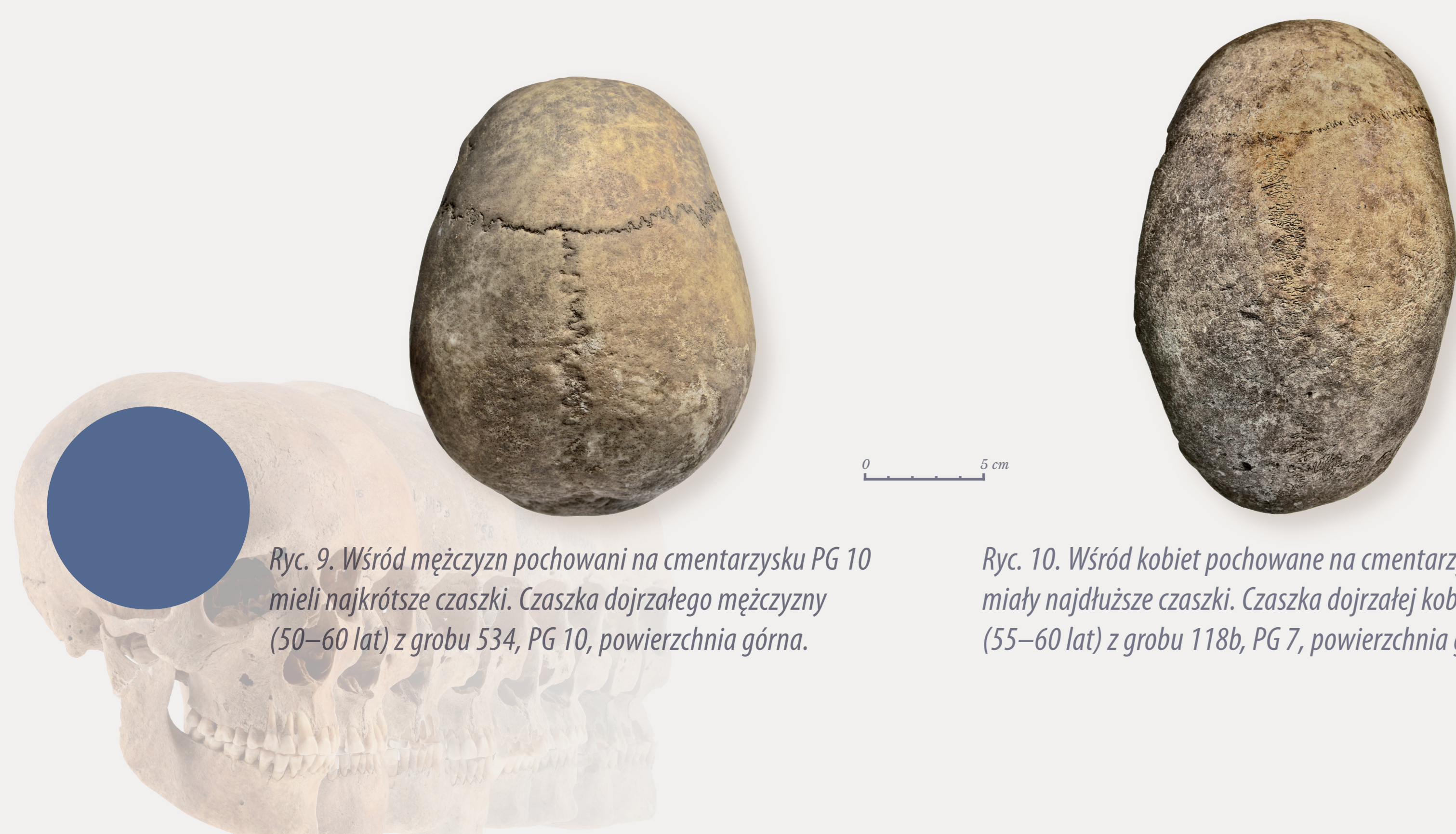
Ryc. 6. Czaszka mężczyzny z cmentarzyska PG 7, grób 149b, powierzchnia przednia.

Ryc. 7. Czaszka kobiety z cmentarzyska PG 10, grób 550, powierzchnia przednia.

Ryc. 8. Czaszka mężczyzny z cmentarzyska PG 10, grób 21(80), powierzchnia przednia.

Ryc. 9. Wśród mężczyzn pochowani na cmentarzysku PG 10 mieli najkrótsze czaszki. Czaszka dojrzałego mężczyzny (50–60 lat) z grobu 534, PG 10, powierzchnia górna.

Ryc. 10. Wśród kobiet pochowane na cmentarzysku PG 7 miały najdłuższe czaszki. Czaszka dojrzałej kobiety (55–60 lat) z grobu 118b, PG 7, powierzchnia górna.